

O kompetencji językowej przedszkolaków

■ Grażyna Rura

Priorytetem edukacyjnym na poziomie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej powinno być kształtowanie szeroko pojętej *kompetencji komunikacyjnej*, wspomaganie dzieci w mówieniu, języku i potrzebie komunikowania się. Tę ważną z jednostkowego i społecznego punktu widzenia umiejętność dostrzegł i docenił rząd Wielkiej Brytanii, co znalazło odzwierciedlenie w Narodowej Strategii Wczesnoszkolnej na lata 2008–2012 (*The Inclusion Development Programme*), w której wyrażono zaniepokojenie wyraźnie rosnącą niekompetencją we wzajemnym komunikowaniu się dzieci i młodzieży¹. W *Introduction* do dokumentu mocno akcentuje się zależność niepowodzeń w porozumiewaniu się, z narastającą falą nowych emigrantów przybywających na brytyjskie wyspy (kwestia ta dotyczy również dzieci polskich emigrantów). Autorzy Strategii podkreślają, jak ważne jest efektywne porozumiewanie się w kontekście społeczeństwa wielokulturowego, wielonarodowościowego i różnorodnościowego, zaś niski poziom tej umiejętności powoduje intelektualne zubożenie jednostki, prowadzi do wykluczenia społecznego, a w konsekwencji do narastania zachowań aspołecznych².

Wspólna zabawa wielonarodowościowych przedszkolaków nie jest jeszcze polską tradycją, choć wydaje się, że taka sytuacja to całkiem niedaleka przyszłość.

Przedszkolna i szkolna codzienność obfituje w różnorodność komunikacji, co jest dużym wyzwaniem i nie lada problemem dla dzieci, dla których język kraju, w którym przebywają (czasami tylko czasowo) nie jest pierwszym, rodzimym językiem. Niezaprzeczalnym jest fakt, iż wielu Europejczyków (także coraz więcej Polaków) żyje w rodzinach i społecznościach dwu- lub wielojęzycznych. Oznacza, że wykazują się oni silną potrzebą znajomości języka obcego³.

Dzieci z takich rodzin, ale także ich rodzice potrzebują więc szczególnego wsparcia, by stać się osobami dwujęzycznymi i by normalnie funkcjonować w nowym – z wyboru lub z konieczności – środowisku społecznym, by realizować się zawodowo i publicznie, by po prostu odnaleźć się w nowej sytuacji.

Sprawne porozumiewanie się przedszkolaków

Sprawne i efektywne porozumiewanie się jest ważnym regulatorem aktywności jed-

¹ *Inclusion Development Programme*. Supporting children with speech, language and Communications Needs: Guidance for practitioners in the Early Years Foundation Stage. Department for children, schools and families, 2008.

² Przykładem jest niepokojąco narastająca fala ataków nastolatków z użyciem noży na londyńskich ulicach [za: *Daily Telegraph*].

³ Problem ten znajduje odzwierciedlenie w zapisach dokumentów asygnowanych przez Radę Parlamentu Europejskiego, np. *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*.

Zdjęcia przedstawiają dzieci z przedszkoli w okręgu Bedfordshire (Anglia)

nostki w środowisku, o czym świadczy włączenie do kompetencji kluczowych takich umiejętności, jak: prezentowanie własnego punktu widzenia, argumentowanie i obrona własnego zdania, skuteczne negocjowanie i osiąganie kompromisu, nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów, gotowość słuchania innych oraz korzystanie z nowych technologii komunikacyjnych (Sawiński 1998, s. 5). Bez opanowania tych umiejętności nie jest możliwe skuteczne wykonywanie określonych zadań i komunikowanie własnych oczekiwań oraz intencji. Warto więc uświadomić sobie, jakie zachowania językowe są udziałem dzieci w wieku przedszkolnym, jakie zmiany zachodzą w indywidualnym rozwoju językowym i co te zmiany determinuje. Opanowanie języka jest punktem zwrotnym w rozwoju indywidualnych zdolności poznawczych każdego dziecka, a także umożliwia mu nawiązywanie relacji z innymi i świadomą interpretację świata (Filipiak 2002, s. 68 i dalsze).

Dziecko przychodzące do przedszkola komunikuje się za pomocą ubogich jakościowo znaków językowych, choć dynamicznie zaczyna się już rozwijać mowa czynna, doskonalili się artykulacja, powoli zanikają agrammatyzmy składniowo-fleksyjne, a wypowiedzi mają coraz lepsze brzmienie prozodyczne dzięki harmonijnemu współdziałaniu oddechu, dźwięku i artykulacji. Sukcesywnie dojrzewają organy mowne i coraz bardziej sko-

ordynowana jest aktywność mięśni języka, warg, podniebienia, krtani i płuc, a więc doskonalili się motoryka narządów artykulacyjnych, co pozwala na prawidłowe wybrzmiewanie wszystkich głosek języka polskiego. Jednak pełne opanowanie wszystkich struktur językowych wymaga czasu i intensywnego treningu, a także skorygowania różnorodnych wad i zaburzeń hamujących i zniekształcających rozwój mowy i języka.

Naturalna eksploracja poznawcza przedszkolaków uaktywnia ich językowo, a zaciekawienie otoczeniem pobudza rozwój mowy, co przejawia się w dynamicznym wzbogacaniu języka, a dzięki atrakcyjnej stymulacji wrodzonych właściwości organizmu dziecka staje się ono coraz doskonalszym nadawcą i odbiorcą bardziej skomplikowanych aktów mowy. Należy podkreślić, iż dzieci są świadome pewnych właściwości języka; są także zdolne do refleksji nad nim, ale efektywne kierowanie ich językowym rozwojem jest możliwe tylko wówczas, gdy posiada się odpowiedni zasób wiedzy językowej i świadomości metalingwistycznej (Kern-Jędrzychowska 2002, s. 53). Nie ulega wątpliwości, że w pierwszej kolejności taką wiedzę powinni posiadać wszyscy nauczyciele pracujący z małym dzieckiem.

Nabywanie doświadczeń podczas codziennych zabaw i zajęć w przedszkolu pozwala rozwijać umiejętności językowe wyrażane przez dziecko i odbierane z zewnątrz.

Zdjęcia przedstawiają przedszkolaków podczas prowadzenia zgodnych, różnotematycznych narracji

Początkowa stymulacja przebiega na płaszczyźnie słowo-przedmiot i dźwięk-przedmiot-słowo, co uaktywnia zarówno słownik bierny, czyli rozumienie mowy, jak i słownik czynny, czyli użycie mowy w zależności od kontekstu. Dzieci odkrywają, że otaczający je świat jest pełen dźwięków, że każdy przedmiot ma swoje charakterystyczne brzmienie, bo przecież inaczej brzmi pocieranie o siebie drewnianych patyków, inaczej stukanie w metalową płytkę, a inaczej pobrzękiwanie szklanych buteleczek. Inaczej szczerka mały ratlerek, a inaczej olbrzymi bernardyn. Lecący samolot wydaje charakterystyczny hałas, ale nie widzące go dzieci na pytanie, *jak myślisz, co wydaje taki dźwięk?* – odpowiadają: *słyszę samolot, helikopter, odrzutowiec* i dopiero wzrokowe spostrzeżenie lecącego pojazdu pozwoli doprecyzować słuchowe wrażenie: *a mówiłem, że to helikopter!* Oznacza to, że aktywnie słuchające dziecko zaczyna rozumieć otaczający świat, nadając mu przeróżne – także często o podłożu neologizmów – desygnaty. Tym samym wzbogaca się semantyczny system języka.

Dzieci młodsze bardzo lubią zabawy pod hasłem **otwarte uszy i oczy**, a gdy percepcyjna stymulacja sensoryczna ma miejsce w terenie i jest połączona z ruchem, to rozwijanie umiejętności słuchania i wzbogacanie oraz precyzowanie słownictwa znacząco wzrasta. Dziecko zaczyna uczyć się za po-

moć języka w obrębie symbolicznych operacji, ale także nadal uczy się samego języka (Piaget 1977; Bruner 1978):

- biernie, przez modelowanie właściwych wzorców językowych (behawioralna teoria rozwoju mowy),
- wykorzystując wrodzone i biologiczne predyspozycje i mechanizmy przyswajania języka (teoria psycholingwistyczna),
- dzięki interakcjom społecznym, przez twórcze naśladownictwo zachowań językowych, wspólne działanie, tworzenie, doświadczanie, przez *epizody wspólnego zaangażowania* (Schaffer 1994; 1995).

Dziecko w wieku przedszkolnym chętnie prowadzi dialogową narrację z nauczycielem i rówieśnikami, ale nie jest jeszcze dobrym słuchaczem, wykazując szybkie zniecierpliwienie i nieuwagę. Oswajanie z pełnieniem roli aktywnego i kulturalnego słuchacza jest bardzo ważne, bowiem uważne słuchanie innych to empatyczne wczuwanie się w świat rozmówcy, to uczenie się cierpliwości i szacunku dla drugiego człowieka, to także umiejętność nawiązania kontaktu wzrokowego z partnerem prowadzonej rozmowy i okazywanie mu zainteresowania.

Umiejętność słuchania (...) otwiera nas na świat, na nas samych, na życie, na prawdziwą miłość... (Albisetti 1999, s. 62).

W pewnym przedszkolu pluszowy Kubuś Puchatek przez cały rok zachęcał dzieci do aktywnego słuchania. Na co dzień siedział

na eksponowanym miejscu, trzymając w łapkach plakietki z *ważnymi instrukcjami* dla przedszkolaków „zapisanymi” czytelnymi piktogramami. Podczas czytania bajek czy prowadzonych na różne tematy rozmów, Kubuś Puchatek siadał między dziećmi „pilnując”, by wszyscy uważnie słuchali i wysłuchiwali się nawzajem. Po roku „współpracy” z Puchatkiem okazało się, że dobre słuchanie jest „zaraźliwe”, bowiem przedszkolaki zaczęły wykazywać się większą cierpliwością niż dotąd, choć pokusa natychmiastowego wyrażenia własnego zdania była trudna do odparcia, rzadziej dochodziło do śpięć podczas rozmów, a dzieci podejmowały próby negocjowania w sytuacjach konfliktowych.

Dziecko kończące edukację przedszkolną osiąga, adekwatnie do własnych możliwości percepcyjnych, umiejętności językowo-komunikacyjne, które dostarczą mu przyjemności w nawiązywaniu nowych kontaktów, pozwolą wyrażać swoje emocje w pojawiających się trudnych sytuacjach i umożliwią podejmowanie zadań związanych z pełnieniem roli ucznia.

dr GRAŻYNA RURA

Wydział Studiów Edukacyjnych UAM
Zakład Teoretycznych Podstaw Edukacji

BIBLIOGRAFIA

- Albisetti V. (1999), *O miłości*, Kielce, Wydawnictwo „Jedność”.
- Filipiak E. (2002), *Konteksty rozwoju aktywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Goźlińska E. *Słowniczek nowych terminów w praktyce szkolnej*, Warszawa, CODN.
- Grabias S. (1994), *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Kern-Jędrzychowska E. (2002), *Zjawisko aktywności metajęzykowej dzieci*, „Poradnik Językowy”, nr 9.
- Kielar-Turska M. (1995), *Rozwijający się człowiek. Jak go widzi psycholingwista?*, w: *Rozwijający się człowiek w zmieniającym się świecie*, (red.) J. Trempała, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz.
- Kurcz I. (2000), *Psychologia języka i komunikacji*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- Laniado Nessia (2007), *Kiedy dziecko płacze. Jak uspokoić dziecko identyfikując przyczyny jego niezadowolenia*, Kraków, Wydawnictwo eSPE.
- Sawiński J. P. (1998), *Dlaczego kompetencje?*, „Nowa Szkoła”, nr 2.
- Suchodolski B. (2003), *Edukacja permanentna. Rozdroża i nadzieje*, Warszawa, TWWP.
- Schaffer H. R. (1994), *Epizody wspólnego zaangażowania jako kontekst rozwoju poznawczego*, w: *Dziecko w świecie ludzi i przedmiotów*, (red.) A. Brzezińska, G. Lutomski, Poznań, Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Schaffer H. R. (1995), *Rozwój języka w kontekście* w: *Dziecko w zabawie i świecie języka*, (red.) A. Brzezińska, T. Czub, G. Lutomski, B. Smykowski, Poznań, Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Wojnar I. (2008), *Idee edukacyjne na rozdrożach XX wieku*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

WAŻNE!

Drodzy Czytelnicy!

Od grudnia „Wychowanie w Przedszkolu” można kupić w Internecie, w wersji elektronicznej (plik PDF).

Nasze czasopismo znajduje się na stronie www.nexto.pl w kategorii [czasopisma/edukacja](http://www.nexto.pl).

Bezpośredni link:

http://www.nexto.pl/e-prasa/edukacja_c1108.xml

Redakcja